

*Луканьова Людмила Олексіївна,
старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки
ORCID: 0009-0002-7392-2850*

РАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЯКІСНОГО ОСВІТНЬО–КОРЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4718/>

Формування демократичного суспільства, надання рівних прав протягом життя кожному громадянину незалежно від стану здоров'я є пріоритетом державної соціальної політики в Україні та одним з основних принципів міжнародних стандартів, що забезпечують доступ дітей з особливими освітніми потребами до якісної освіти та їх інтеграцію до соціуму.

Людина – істота соціальна, прогрес якої залежить не тільки від біологічних, а, передусім, від соціальних законів. Особистість розвивається і вдосконалюється під впливом інших людей, пристосовується до виконання у суспільстві конкретних обов'язків, несе за свою поведінку, дії та вчинки певну відповідальність.

Проблема соціалізації дошкільників є однією з базових у педагогіці та віковій психології.

Перші роки життя – це критично важливий період для соціального, інтелектуального та особистісного розвитку. З перших днів свого існування дитина перебуває в середовищі інших людей, і включена до соціальної взаємодії з ними. Саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість і закладаються перші уявлення про себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні та соціальні норми. Поступово навколишній соціальний світ відкривається дитині у системі існуючих рольових взаємовідносин, правил соціальної поведінки, культурних норм взаємодії.

Надалі соціальне оточення надає дитині спектр чітко оформлених ціннісних нормативних моделей та зразків соціальної поведінки. Важливо,

щоб цей процес у закладі дошкільної освіти охоплював основні види соціалізації дитини та був наскрізь пронизаний корекційною складовою, задаючи початкові умови для повної та успішної соціалізації особистості в майбутньому.

В наш час глобальної інформатизації та технологічного прогресу суспільства проблема соціалізації дітей з особливими потребами не дарма стоїть надзвичайно гостро. Адже справа не тільки в тому, що дитині з особливими освітніми потребами необхідно відчуття комфорту в соціальному середовищі, вона також повинна знайти своє місце в ньому, щоб мати можливість повністю розкрити свій потенціал, а також бути корисною іншим. Впродовж багатьох років таких дітей відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості та потребує особливих умов організації життєдіяльності та інтеграції у суспільство.

У процесі соціалізації дітей із порушеннями у розвитку виникає низка проблем, серед яких головне місце посідає проблема ставлення до них суспільства та держави, що проявляється у створенні системи спеціальної освіти, доступної системи охорони здоров'я, наявності чи відсутності спецшкіл, спеціалізованих реабілітаційних центрів у місцях проживання сімей, які виховують дітей із особливими потребами.

Включення осіб із психофізичними порушеннями до загальноосвітнього простору є загальною світовою тенденцією, яка характерна для високорозвинених країн. У той же час, існує потреба у виробленні нових підходів до їхньої освіти, які більшою мірою задовольняли б потреби їх розвитку, покращували процеси абілітації та реабілітації, формували адаптовану особистість, сприяли її інтеграції в суспільство. Удосконалення цього процесу передбачає максимальне врахування індивідуальних психологічних особливостей цієї категорії дітей та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку особистості.

Інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальною. Вона значно розширює її можливості, а заклади, в яких вона запроваджується, мають, у перспективі, стати нормою.

Аналіз наукових джерел та практичний досвід свідчать про те, що на сучасному етапі становлення інклюзивної освіти варто спиратися на досвід, напрацьований у спеціальних навчально-виховних закладах, адже

тут є відповідні фахівці, створені спеціальні умови та методики, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Тобто ці заклади є своєрідним стартовим ресурсом для інклюзії. Зокрема, серед дошкільних навчальних закладів найбільш адекватними умовами для цілеспрямованої роботи з інклюзивної освіти дітей із психофізичними порушеннями з урахуванням рівня їх розвитку є заклади комбінованого типу, які включають звичайні та спеціальні групи дошкільної освіти. Подальший розвиток дошкільної інклюзивної освіти може передбачати створення груп для дітей зазначеної категорії короткочасного та цілодобового перебування, реабілітаційних та консультативних пунктів тощо.

Останнім часом у наукових джерелах застосовується термін «зворотна інклюзія» – процес включення здорових дітей у середовище їх однолітків, які потребують корекції психофізичного розвитку. Тобто, особливістю даного виду інклюзії є те, що дитина продовжує відвідувати спеціальну установу, але до такої корекційної системи включаються її здорові однолітки, в рамках занять з корекційним педагогом беруть участь у спільній діяльності (1-2 дитини з психофізичними порушеннями та 2- 3 дитини із нормативним рівнем розвитку). Важливо відзначити, що організація інклюзивної освіти в умовах спеціальних дошкільних закладів є корисною не тільки для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Вона просуває ідеї толерантності та соціальної рівності, що дає можливість усім вихованцям брати повноцінну участь у житті суспільства. Адже, як свідчить досвід, ставлення до цієї групи осіб у суспільстві неоднозначне. Особливо ефективним є наявність умов предметно-розвивального середовища (навчально-реабілітаційного та медичного обладнання, посібників, ігротек), що забезпечує повноцінне включення та особистісну самореалізацію не тільки дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, а й їх здорових однолітків.

Не менш важливою є організація служби психолого-медико-педагогічного супроводу дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку (її діяльність спрямована не лише на вивчення причин виникнення психофізичних порушень, а й визначення індивідуального освітнього маршруту дитини, а також організацію корекційної роботи з дітьми через спільну діяльність фахівців та педагогів). Саме у спеціальних дошкільних навчальних закладах існує можливість забезпечення адекватним рівнем освіти всіх дітей (як із нормативним рівнем розвитку,

так і їхніх однолітків, які потребують корекції психофізичного розвитку), зокрема, кваліфікована медична допомога, психолого-педагогічний супровід, корекційна спрямованість. Крім того, вихованці з психофізичними порушеннями постійно знаходяться серед своїх здорових однолітків (режимні моменти, свята, розваги, прогулянки, екскурсії), спілкуються з ними, бачать їх досягнення та прагнуть до збільшення власних успіхів. У зв'язку з цим дошкільному навчальному закладу відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідним суспільним інститутом соціалізації, який забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу особистості в дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про дошкільну освіту”: чинне законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2628-14>
2. Інклюзивна група ДНЗ. Рекомендації для облаштування простору. URL: <https://inkluzia.com.ua/inkluzivna-grupa-v-dnz.-rekomendatsiyoblashtuvannya-prostoru>.
3. Кузава І. Б. Концептуальні засади розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. С. 130-135.
4. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 2 (98). С. 143-146. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&I
5. Кузава І., Гац Г. Професійна готовність майбутніх спеціальних педагогів до впровадження інклюзивної освіти: монографія. *European and global vectors for education development in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. С. 344-372.